

Wiesława Duży

"Przemiany struktur demograficznych w Toruniu w XIX i na początku XX wieku", Agnieszka Zielińska, Toruń 2012 : [recenzja]

Rocznik Toruński 40, 297-298

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

informacje o wystawie okolicznościowej zorganizowanej w dniach od 16 października do 16 listopada 2013 r. w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W całej książce zamieszczono liczne zdjęcia Ludmiły Roszko oraz kopie dokumentów poświadczających jej działalność.

Agnieszka Zielińska, *Przemiany struktur demograficznych w Toruniu w XIX i na początku XX wieku*, Toruń 2012, ss. 595

Nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek w ostatnich dniach 2012 r. ukazała się obszerna rozprawa autorstwa Agnieszki Zielińskiej. Książka składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów właściwych oraz dwóch obszernych ekskursów. We wstępie toruńska badaczka przedstawiła główne prace z zakresu demografii historycznej, stan badań nad historią Torunia, podstawy metodologiczne prowadzonych badań oraz charakterystykę bazy źródłowej.

W pierwszym rozdziale autorka zarysowała główne wątki historii Torunia w latach 1793–1914, zwracając szczególną uwagę na funkcjonujące w tym czasie w mieście parafie i gminy wyznaniowe. W rozdziale poświęconym małżeństwom zawieranim w Toruniu w latach 1793–1914 poddano analizie liczbę małżeństw, stan cywilny małżonków, średni wiek nowożeńców oraz różnice wieku między małżonkami (osobno rozpatrywano śluby pierwsze i powtórne), przedstawiono również sezonowość miesięczną i tygodniową zawieranych ślubów. Zwrócono uwagę na aspekty wyznaniowe, społeczne i geograficzne, które mogły mieć wpływ na zawieranie małżeństw (w osobnych podrozdziałach omówiono częstotliwość małżeństw: mieszanych wyznaniowo, jednorodnych i niejednorodnych pod względem pochodzenia społecznego nowożeńców, zawieranych przez osoby pochodzące z jednej lub różnych parafii). W tej części pracy omówiono również współczynnik ślubów, całość zamykając wnioskami wypływającymi z podjętej analizy. Trzeci rozdział omawianej książki poświęcono urodzeniom odnotowanym w Toruniu w latach 1793–1914. Autorka przedstawiła: liczbę urodzeń, wskaźnik maskulinizacji noworodków, informacje o urodzeniach mnogich i nieślubnych, jak również sezonowość miesięczną urodzeń, statystyki dotyczące wyboru dnia, w którym odbywał się chrzest dziecka, wskaźnik relacji urodzeń i zgonów, tendencje zaznaczające się w wyborze imion nadawanych nowo narodzonym, informacje dotyczące współczynnika urodzeń i urodzeń martwych. Rozdział ten zamyka szerokie podsumowanie. Kolejna część pracy dotyczy zgonów notowanych w Toruniu w omawianym okresie. Oprócz informacji o liczbie urodzeń, autorka podjęła się oszacowania wpływu klęsk elementarnych i działań wojennych na roczne

liczby ruchu naturalnego na podstawie źródeł z parafii chrześcijańskich. Analizowała również sezonowość miesięczną zgonów, podała informacje o umierających według wieku, o umieralności niemowląt i terminach pogrzebów. Całość uzupełniają dane dotyczące współczynnika zgonów, wskaźnik relacji między urodzeniami a zgonami, a zamyka podsumowanie, zbierające informacje zawarte w tej części pracy. Rozdział piąty przedstawia wyniki badań mających na celu rekonstrukcję rodzin toruńskich z omawianego okresu. Autorce udało się to w stosunku do ponad dwóch tysięcy rodzin toruńskich z różnych parafii funkcjonujących do końca XIX w. Uzyskane dane pozwoliły na analizę: poczęć przedślubnych, liczby dzieci w rodzinie i płodności małżeńskiej, odstępów między datą zawarcia związku małżeńskiego a urodzeniem pierwszego dziecka oraz między urodzeniem kolejnych dzieci w rodzinie, rodzin bezdzietnych, wieku kobiet przy pierwszym i ostatnim porodzie, czasu trwania małżeństwa, a także skali małżeństw zawieranych przez wdowy i wdowców lub decyzji o pozostaniu we wdowieństwie. Ostatnią częścią omawianego rozdziału są wnioski, które wypływają z analizy zrekonstruowanych rodzin toruńskich. Osobne miejsce w omawianej książce poświęcono wynikom badań gospodarstw domowych na podstawie toruńskich ksiąg ludnościowych z pierwszej połowy XIX w. Autorka przedstawiła najpierw strukturę ludności Torunia w pierwszej połowie XIX w. według płci, wieku i stanu cywilnego, a następnie scharakteryzowała: małżeństwa dzietne i bezdzietne, wdowy, panny, wdowców, kawalerów i osoby starsze, nie zapominając o podsumowaniu podjętych zagadnień. W drugim ekskursie scharakteryzowano mieszkańców XIX-wiecznego Torunia według struktury społeczno-zawodowej. Podstawą źródłową tej części pracy były księgi metrykalne i Urzędu Stanu Cywilnego oraz księgi sądowe. Informacje o strukturze zawodowej przedstawione według zasięgu poszczególnych parafii oraz żydowskiej gminy wyznaniowej, jak również według dzielnic Torunia, zgodnie z założeniem autorki mogą stać się podstawą do dalszych badań nad socjotopografią miasta. W tej części omawianej książki oprócz wniosków zamieszczono również analizę zależności między wykonywanym zawodem a umieralnością w poszczególnych grupach wiekowych. Całość rozprawy zamyka szerokie zakończenie, podsumowanie w języku angielskim, aneks, na który składa się 219 tabel zbierających analizowane dane źródłowe, bibliografia, spisy tabel oraz 88 wykresów uzupełniających treść książki. Autorka zamieściła również wykaz skrótów stosowanych w rozprawie.